

ΑΡΘΡΟ ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Επικοινωνία:

Γραφείο Επικοινωνίας
Τομέας Προώθησης και Προβολής, Πανεπιστήμιο Κύπρου
Τηλ. 22894304
ηλ. διεύθυνση: prinfo@ucy.ac.cy,
ιστοσελίδα: www.pr.ucy.ac.cy

"Η οικονομική κρίση, τα Μνημόνια, το Δίκαιο και η Δημοκρατία"

** του Χαράλαμπου Παπαχαράλαμπος*

Ζούμε σε μια συνεχιζόμενη περίοδο βαθιάς κρίσης που δοκιμάζει τις αντοχές των δικαιωμάτων αλλά και της δημοκρατίας. Κρίσιμες πρόνοιες του Συντάγματος είναι δυνατό να τεθούν σε μια de facto αμφισβήτηση. Η φερόμενη ως φάρμακο της κρίσης δημοσιονομική λιτότητα τείνει, όπου έως τώρα εφαρμόστηκε, να υπονομεύει αξιοπρεπή διαβίωση και κοινωνική ασφάλεια (αξίες προστατευόμενες από το άρθρο 9 του Κυπριακού Συντάγματος). Η αναμενόμενη αφαίμαξη των νοικοκυριών θα οδηγήσει πιθανώς σε άλωση ακόμη και του θεωρούμενου ως ασφαλούς χώρου της ακίνητης περιουσίας, που θα περιέρχεται προϊόντως σε όλο και μεγαλύτερη οικονομική ανυποληψία. Έτσι όμως θα μειώνεται de facto συνεχώς το δικαίωμα στην ιδιοκτησία που προστατεύει το άρθρο 23 παρ. 1 του Συντάγματος. Η ατζέντα της πολιτικής της λιτότητας μπορεί να εμπεριέχει πιθανώς, επίσης, μέτρα δυσανάλογης και αναδρομικής φορολόγησης ή άλλα μέτρα φορολογίας με δυνητικά απαγορευτικό ή καταστροφικό αποτέλεσμα, δηλαδή επιλογές ευθέως αντικείμενες στις απαγορεύσεις που ρητά προβλέπει το άρθρο 24 του Συντάγματος Τέλος, η προοπτική μπορεί να γίνει απειλητική σε ό,τι αφορά την μέχρι τούδε προστασία της εργασίας και της απεργίας που προνοείται στα άρθρα 26 και 27 του Συντάγματος.

Η κρίση παράγεται από την ανομία και παράγει περαιτέρω ανομία. Φαινόμενα όπως η γενικευμένη φοροδιαφυγή ή η διαφθορά δεν είναι μόνο αιτίες της κρίσης, αλλά και αποτελέσματά της, προϊόντα της δυσπραγίας που παράγουν τόσο η κρίση, όσο και η 'τιμωρητική' συνταγή δημοσιονομικής προσαρμογής που εφαρμόζεται, κατά ένα απαρέγκλιτο νεοφιλελεύθερο μοντέλο, χωρίς μορατόρια, χωρίς μέτρα ενίσχυσης της ανάπτυξης.

Ειδικά μάλιστα η διαφθορά αναγορεύεται σε προνομιακή αφήγηση ενός ηθικιστικού και καταγγελτικού λόγου που απολυτοποιεί π.χ. αναφορικά με την Κυπριακή Δημοκρατία την ανοχή στο ξέπλυμα βρώμικου χρήματος (με τον ίδιο τρόπο που «ανακαλύπτει», ας πούμε, στην Ελλάδα μόνο «διαφθορά στο δημόσιο τομέα»). Αυτή η αφήγηση (που ασφαλώς και δεν είναι παντελώς αβάσιμη) αυτονομείται σε ορισμένη στιγμή και τείνει πλέον να ενισχύει και να νομιμοποιεί, με το κύρος διεθνών εντύπων ή δηλώσεων Ευρωπαϊών αξιωματούχων, ένταση και εκδικητικό λαϊκισμό στο εσωτερικό των χωρών που πλήττονται από την κρίση, να ευνοεί δηλαδή μια κατάσταση που κάθε άλλο παρά εγγυάται μια λελογισμένη διαχείριση των αιτιών που οδήγησαν στην κρίση αυτή. Κυρίως αυτό που συσκοτίζεται είναι ο δομικός, 'συστημικός' χαρακτήρας της κρίσης, το γεγονός δηλαδή ότι την έχουν προξενήσει λιγότερο οι αστοχίες, οι πλημμέλειες, οι λάθος πολιτικές ή και τα εγκλήματα δημόσιων αξιωματούχων ή ορισμένων στελεχών επιχειρήσεων και περισσότερο οι εγγενείς νομοτέλειες ενός οικονομικού συστήματος που από το τέλος της δεκαετίας του '90 «εξερράγη» σε μια αχαλίνωτη και χωρίς κανόνες παγκοσμιοποίηση, εκθεμελιώνοντας πολιτικές και ηθικές αξίες που είχαν με θυσίες οικοδομηθεί μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, μεταξύ αυτών δε πρώτιστα το κοινωνικό κράτος, την προστασία της εργασίας, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τις δημοκρατικές και δικαιοκρατικές αρχές. Ας σημειωθεί μάλιστα ότι η Κυπριακή Δημοκρατία έχει

υποδειγματικά συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις της στην ενσωμάτωση διεθνών νομικών μέσων (συμβάσεων κλπ.) κατά της διαφθοράς, τουλάχιστον μετά το 2000, τόσο σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο ΟΗΕ. Παράλληλα, η νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου έχει παγίως υπογραμμίσει την ανάγκη για αποτρεπτικές ποινές σε σχέση με το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Συνεπώς, οι αιτίες της κρίσης πρέπει να αναζητηθούν στο ευρύτερο ευρωπαϊκό και κυρίως διεθνές οικονομικό περιβάλλον. Πρέπει να συνεκτιμηθεί δηλαδή πρωτίστως η φοβερή οικονομική άνοδος του ευρασιατικού και κεντροασιατικού χώρου, όπως και η σταθερή αυτονομηση της Λατινικής Αμερικής, που έχουν υποβάλει το 'Δυτικό Ημισφαίριο' σε μια πρωτόγνωρης πιεστικότητας οικονομική πολιορκία. Έπεται εξ αυτού ότι καμία αυστηρά εθνική λύση δεν είναι δυνατή, ότι απαιτούνται γεωστρατηγικές συμμαχίες ευρέως βεληνεκούς. Αναφορικά με την Κύπρο αυτό θα σήμαινε (πέραν της διατήρησης παραδοσιακών δεσμών, όπως με την Κοινοπολιτεία ή τη Ρωσική Ομοσπονδία) τη διάπλωση περαιτέρω δεσμών με τον υπόλοιπο ευρωπαϊκό Νότο, αλλά και την εμβάθυνση της συνεργασίας με διεθνώς πανίσχυρους εταίρους στην Εγγύς Ανατολή, όπως το Ισραήλ.

Καθώς ωστόσο αυτό θα αποτελέσει ένα απαιτητικό ruzzle σχετικά μεγάλης μελλοντικής διάρκειας, αυτό που επίσης επείγει είναι η διασφάλιση της δημοκρατίας, των δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου. Αυτό πρέπει να τονιστεί, γιατί ο ορυμαγδός της κρίσης ευνοεί ένα σκοτεινής στόχευσης λαϊκιστικό λόγο, ακριβέστερα άναρθρες κραυγές αδιαφοροποίητου μίσους, που εκτοξεύεται μαζικά και συλλήβδην κατά πάντων: των πλουσίων, των 'διεθνών τοκογλύφων', των ξένων, των 'διεφθαρμένων'. Είναι ακριβώς αυτό το σημείο, στο οποίο αναδύεται πλέον ο κίνδυνος για τη συνταγματική τάξη: το σπιράλ της αυτοτροφοδοτούμενης αγανάκτησης προσπερνά τη ριζοσπαστική πολιτική επικοινωνία που εξακολουθεί να σέβεται το δημοκρατικό-συνταγματικό πλαίσιο της πολιτικής αντιπαράθεσης. Είναι το σημείο, όπου παράγεται ένας λόγος κοινωνικής μνησικακίας, ένας λόγος μίσους κατά θεμελιωδών συνταγματικών αξιών, με κατάληξη την ύπουλη προτροπή σε οργανωμένη άσκηση φυσικής βίας. Στο βαθμό που αυτός ο λόγος τυχόν υιοθετηθεί από ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού θα κινδυνεύσουμε να εισαχθούμε σε ένα καθεστώς οιονεί Βαϊμάρης.

Βέβαια, με σωρεία ειδικών, ποινικών κυρίως, νομοθετημάτων (ιδίως μετά το 2000) διασφαλίζονται στην Κύπρο, δια της καταπολεμήσεως των διακρίσεων, η ισότητα και τα άλλα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ ασφαλώς παραμένει σε διαθεσιμότητα το γενικότερο οπλοστάσιο του Ποινικού Κώδικα (από την προστασία του πολιτεύματος μέχρι την καταπολέμηση των εγκληματικών οργανώσεων). Επίσης, η Δημοκρατία έχει σε κατά πολύ ικανοποιητικό βαθμό συμμορφωθεί προς τις σχετικές διεθνείς της υποχρεώσεις. Παραδειγματικά θα ήθελα να αναφερθώ στην δια του Ν 134(Ι)/2011 εναρμόνιση του κυπριακού δικαίου προς την Απόφαση-Πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ του Συμβουλίου για την ποινική καταπολέμηση του 'ρατσισμού και ξενοφοβίας'. Σημαντική για την προστασία από τις διακρίσεις είναι μάλιστα και η βάση του Ν 42(Ι)/2004 θεσμική συνεργασία μεταξύ Επιτρόπου Διοικήσεως και Γενικού Εισαγγελέα, ιδίως σε προληπτικό-νομοπαραγωγικό στάδιο.

Καταλήγοντας, πρέπει να υπογραμμίσουμε λοιπόν, ότι ο αγώνας της δικαιοσύνης (και μιλώ εδώ κυρίως για το ποινικό μας σύστημα) στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης έχει δύο πλευρές. Η μια είναι ασφαλώς η πάταξη της διαφθοράς, η (λελογισμένη) ποινικοποίηση της φορο-αποφυγής και φοροδιαφυγής, η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και του 'ξέπλυματος βρώμικου χρήματος', γενικότερα η αποτελεσματική αντιμετώπιση της οικονομικής παραβατικότητας. Η άλλη είναι η δια της πρόληψης και καταστολής έγκαιρη και αποτελεσματική προάσπιση της δημοκρατίας και των δικαιωμάτων από όσους τις απειλούν. Άοπλη δημοκρατία σημαίνει ετοιμοθάνατη δημοκρατία. 'Fire is fought with fire', έγραφε συναφώς το 1937 στο δημοσιευμένο στην Αμερική μνημειώδες πλέον άρθρο του 'Militant Democracy and Fundamental Rights' ο Karl Loewenstein. Ας τον θυμηθούμε...

Χαράλαπος Παπαχαράλαμπος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου